

Література:

1. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т.2. Львів: Світ, 2005. 563 с.
2. Мащенко М. А., І. В. Пивавар. Державне регулювання соціального захисту населення. *Інноваційна економіка*. 2013. № 2. С. 177–182.
3. Hills J. *Unravelling Housing Finance: Subsidies, Benefits, and Taxation*. Oxford: Oxford University Press, 2001. 234 p.
4. Непомнящий О. М. Житлові субсидії як важливий елемент житлової політики. *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 3. С. 72–80.

Середа Ігор Георгійович

ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізіма Т.О.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОЇ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

З 1 січня 2017 р. в Україні набули чинності окремі положення закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1], які передбачають введення накопичувальної пенсійної системи, суть котрої зводиться до того, що частина обов'язкових внесків до пенсійної системи (солідарний рівень недоотримуватиме частини пенсійних відрахувань, які спрямовуватимуться до другого рівня) має зберігатися у Накопичувальному Пенсійному фонді і обліковуватися на накопичувальних пенсійних рахунках громадян, котрі сплачуватимуть такі внески. Ці активи, з одного боку, мають інвестуватися в економіку України з метою отримання інвестиційного доходу і захисту їх від інфляційних процесів, а з іншого – будуть використані для сплати договорів страхування довічних пенсій, одноразових виплат членам сімей та спадкоємцям.

До участі у накопичувальній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування залучатимуться особи, котрим на час її впровадження (1 січня 2019 р.) не виповниться 35 років. При цьому передбачається можливість добровільної участі у цій системі для осіб віком від 36 до 55 років. Очікується, що із 16 мільйонів офіційно працюючих українців учасниками нової системи пенсійного забезпечення стануть 6 млн. громадян, що дасть можливість залучити в економіку близько 5 млрд. грн. для подальших інвестиційних вкладень [2].

Додатково до ЄСВ (22%) роботодавець платитиме в новий Накопичувальний Пенсійний фонд на особистий рахунок працівника 4%

від його заробітку у 2019 р., 5% – у 2020 р. Очікується, що до 2022 р. відсоток відрахувань до Накопичувального фонду повинен скласти близько 7% [2].

Утім, подробиць про те, як реально працюватиме накопичувальна система в Україні, зовсім мало, адже законопроект юридично ще не існує, його лише планують розробляти.

Однак проектом передбачається, що в управлінні коштами майбутніх пенсіонерів братимуть участь чотири типи суб'єктів: недержавні пенсійні фонди, лайфові страхові компанії, банківські структури (українські та іноземні), а також інвестиційні фонди. Відтак маючи широкий вибір суб'єктів управління, громадяни, по-перше, зможуть самостійно обирати, хто управлятиме їхніми пенсійними коштами, а по-друге, матимуть змогу безперешкодно переходити, приміром, з одного НПФ або банку в інші. Проте свої заощадження вони отримають не раніше, ніж досягнуть пенсійного віку. При цьому виплати за накопичувальною системою будуть як довічними, так і одноразовими [3].

Проте для того, щоб у чиновників не було спокуси спрямовувати пенсійні кошти на інші потреби, участь держави у цьому процесі, на думку експертів, слід мінімізувати. Держава має бути лише регулятором, контролером, відповідати за те, щоб не було ніяких зловживань на ринку пенсійних коштів громадян, щоб все було чесно і прозоро, не допустити туди шахраїв, а також працювати в інтересах майбутніх пенсіонерів. Причому такі положення прописані в міжнародних стандартах, якими користуються розвинені країни світу (зокрема, Німеччина, Велика Британія, Австралія), де уже давно працюють аналоги другого накопичувального рівня [3].

Проте слід наголосити, що запровадження другого (накопичувального) рівня пенсійної системи, на наш погляд, має як певні переваги, так і недоліки.

Переваги полягають, по-перше, у тому, що накопичувальна система орієнтована насамперед на посилення зв'язку між обсягом сплачених внесків до цієї системи та пенсійними правами людини. Відтак обмежується роль державної солідарної системи, з одного боку, та зростає зацікавленість роботодавців і кожного працівника у створенні особистих пенсійних накопичень, які є їхньою власністю із правом успадкування, створюючи додаткову мотивацію до офіційного працевлаштування та легалізації доходів, з іншого. По-друге, перевагою введення накопичувальної системи є те, що воно може стати одним із важливих заходів, який здатен не лише підвищити рівень соціального захисту громадян, а й оздоровити фінансову ситуацію у вітчизняній пенсійній системі та вивести економіку на висхідну траєкторію сталого розвитку. По-третє, накопичувальна пенсійна система дасть можливість

акумулювати внутрішні довгострокові інвестиційні ресурси, які можна ефективно використати на розвиток економічної та соціальної інфраструктури, реального сектору економіки та виходу із кризи. По-четверте, будучи незалежною від демографічних чинників, вона надає можливість диференціювати розміри пенсії залежно від заробітної плати й ефективності використання пенсійних накопичень. І, по-п'яте, як свідчить досвід країн-членів ОЕСР, введення накопичувальної пенсійної системи може стати певним поштовхом для розвитку вітчизняних ринків капіталів, оскільки із появою великих інституційних інвесторів в особі пенсійних фондів другого рівня зросте попит на цінні папери, підвищиться рівень корпоративного управління та активізується конкуренція на ринку фінансових послуг [2].

До недоліків цієї системи слід віднести: по-перше, можливе знецінення пенсійних накопичень унаслідок інфляції; по-друге, ймовірний ризик, що компанії, які управлятимуть такими накопиченнями, робитимуть це недостатньо кваліфіковано, через що можуть втратити частину пенсійних коштів або задекларована ними дохідність не покриватиме інфляції [3].

Проте варто наголосити, що хоча забезпечення страхування коштів у накопичувальній системі від інфляції та девальвації національної валюти поки що не передбачено, однак фахівці переконані, що захистити грошові заощадження майбутніх пенсіонерів від згаданих ризиків можна буде. Для цього пропонується створити фонд на кшталт того, як працює Фонд гарантування вкладів фізичних осіб у банківській системі, а також взяти за приклад міжнародний досвід [3].

Важливо зазначити, що навіть якщо норма обов'язкової накопичувальної пенсії реально запрацює в Україні з 1 січня 2019 року, то громадяни відчують її перші результати не раніше ніж через 25 років (тобто не раніше 2044 року). Більше того, практично неможливо назвати приблизні суми майбутніх пенсійних накопичень, адже остаточного законопроекту ще немає, а тому невідомо, яка частина зарплати йтиме на накопичувальний рахунок.

На наш погляд, більш-менш об'єктивну картину того, як працює обов'язкова накопичувальна пенсія, можна прослідкувати на прикладі Естонії. У цій балтійській країні - членові ЄС - другий рівень пенсійної системи ввели відносно нещодавно, а саме у 2002 році. Він є обов'язковим для всіх, хто народився після 1983 року. Щодо осіб, які народилися раніше, зазначимо, що вони мають право самостійно вирішувати: приєднатися їм до накопичувальної системи чи ні.

Загалом накопичувальна пенсія в Естонії ґрунтується на попередньому фінансуванні - працююча людина відраховує 2% зарплати на особистий рахунок в одному із спеціальних фондів. На додаток до 2%,

які людина вносить сама, держава, зі свого боку, вносить ще 4% за рахунок виплаченого роботодавцем соціального податку, який в Естонії становить 33% заробітної плати працівника з фонду оплати праці в якості соціального податку [3] (аналог нашого Єдиного соціального внеску, який в Україні становить 22%).

При цьому слід зазначити, що сформовані накопичення інвестуються в цінні папери (акції, облігації тощо), приносячи прибуток і, тим самим, захищаючи заощадження від можливої інфляції. Проте накопиченими коштами можна скористатися лише після виходу на пенсію. Водночас, якщо пенсіонеру, наприклад, вже призначили державну пенсію, однак він продовжує працювати, то за бажанням можна відкласти отримання виплат по накопичувальній пенсії, які не припиняться навіть у разі смерті пенсіонера. У такому випадку усі накопичені ним кошти переходять до спадкоємців, котрі самі вирішуватимуть, як отримати кошти: повну суму разово чи окремими частинами щомісячно.

Відтак можемо стверджувати, що упровадження другого рівня системи пенсійного забезпечення в Україні є об'єктивною необхідністю, проте воно потребує чітких економічних передумов, головними з яких є: по-перше, відновлення зростання ВВП на основі подолання кризи в реальному секторі економіки (скажімо, у 2017 р. Україна посіла 115-те місце серед 183-ох країн світу у рейтингу ВВП на одну особу – \$7 970); по-друге, детінізація ринку праці (близько 35% ВВП); по-третє, стабілізація курсу гривні (порівняно з 2010 р. курс долара США до гривні у 2017 р. зріс у 3,2 рази); по-четверте, зростання в країні розміру середньомісячної заробітної плати, який нижчий за мінімальний рівень оплати праці в більшості країн - членів ОЕСР; по-п'яте, збалансування бюджету ПФУ, який набуває наростаючої з кожним роком залежності від багатомільярдної державної фінансової підтримки (у 2015 р. – 31,8 млрд грн; у 2016 р. – 81,7 млрд грн; у 2017 р. – 56,1 млрд грн); по-шосте, нагромадження фінансових ресурсів для компенсації втрат ПФУ у зв'язку із перенаправленням частки ЄСВ до Накопичувального Пенсійного фонду; по-сьоме, реформування вітчизняного фінансового ринку, зокрема слаборозвиненого фондового ринку, адже недостатність надійних фінансових інструментів на цих ринках не здатні продуктивно розмістити потік коштів системи накопичувального пенсійного забезпечення, гарантуючи при цьому індивідуальним інвесторам високу прибутковість і збереження накопичених пенсійних активів.

Література:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 17.09.2018).

2. Офіційний сайт Пенсійного фонду України. URL: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index> (дата звернення: 17.09.2018).

3. Ліскович М. Накопичувальні пенсії: що це таке і коли їх введуть? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2321666-nakopichivalni-pensii-so-ce-take-i-koli-ih-vvedut.htm> (дата звернення: 18.09.2018).

Сидор Тарас Ігорович

ст. гр. ФМ–22, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В. М.

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

У сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки домогосподарств, як економічних одиниць господарювання стає дедалі вагомішим суб'єктом фінансових відносин, взаємодіючи з державою, підприємствами і організаціями, а також інститутами фінансового ринку.

Одним із важливих напрямів функціонування домогосподарств як суб'єкта фінансових відносин є формування достатньої фінансової бази для можливості повноцінного розвитку кожного з членів домогосподарства – безпосередніх власників і носіїв людського капіталу. Основою фінансової бази домогосподарств є джерела формування фінансових ресурсів домашніх господарств.

Обсяг фінансових ресурсів домогосподарства, як і суб'єктів господарювання, в значній мірі залежить від результатів власної фінансово-господарської діяльності, які можуть бути позитивними, тоді формується дохід домогосподарства, або негативними, тоді у домогосподарства не вистачає фінансових ресурсів, що змушує їх звертатись до зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів.

Усі фінансові ресурси домогосподарств можна поділити на:

– власні фінансові ресурси – створені за рахунок особистої трудової та підприємницької діяльності (заробітна плата, стипендії, пенсії, дохід, прибуток), продукція особистого підсобного господарства, фінансової та інвестиційної діяльності (проценти, дивіденди, продаж цінних паперів та інше), доходи від власності (продажу рухомого і нерухомого майна);

– залучені фінансові ресурси – допомога від родичів, грошові перекази з-за кордону, соціальні допомоги та гарантії від держави, субсидії і інше;

– запозичені фінансові ресурси – кошти, отримані від фінансово-кредитних інституцій на фінансовому ринку (найбільш поширеними з них є банківські кредити).